

цит виробництва плодів і ягід, а, отже, і незаповнена ніша внутрішнього ринку України, оцінюється в 1,8 млн. т. Якщо оцінювати рівень самозабезпеченості плодами сливи, виходячи із норми споживання 7 кг/рік на 1 людину, то він становить 61%, оскільки для повного закриття внутрішньої потреби у плодах сливи в Україні рівень виробництва мав би становити (без врахування експортних можливостей) щонайменше 294 тис. тонн, тобто він має бути збільшений на 39% або на 116 тис. тонн. І вирішенню цього питання сприятиме широке впровадження у промислове садівництво нових високопродуктивних сортів сливи вітчизняної селекції, зокрема – селекції ДС помології ім. Л.П.Симиренка: 'Ненька', 'Ода', 'Волошка', вирощування яких забезпечує отримання 39,8-78,5 тис. грн./га прибутку.

Станом на початок 2018 року в Державному реєстрі сортів рослин, придатних до поширення в Україні (далі – Реєстр), знаходиться 14 сортів сливи, з яких половина (7) районовано до 2000 року. З цих 14 сортів 9 – селекції ДС помології ім. Л.П.Симиренка ІС НААН: 'Волошка', 'Ода', 'Сентябрьська', 'Оригінальна', 'Кантата', 'Пам'ять матері', 'Окраса саду', 'Трудівниця Млієва', 'Ненька'. Сім із цих 9 сортів внесені до Реєстру після 2000 року.

Проте, як вже згадувалось вище, оновлення сортименту промислових насаджень відбувається надто повільно, що, в свою чергу, стримує збільшення виробництва цієї цінної культури. Хоча внутрішня ніша, як і зовнішній ринок, залишаються незаповненими. Так, згідно даних Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва, вирощуванням сливи у 2018 році займаються лише 3 господарства (по одному в Закарпатській, Львівській та Черкаській областях), які запланували виростити 9,5 тис. шт. саджанців сливи сортів, районованих до 2000 року: 7 тис. шт. сорту Стенлей та 2,5 тис. шт. сорту 'Волошка'.

УДК 631.474

Кравчук О.О.^{1*}, Завальнюк О.І.^{2*}, Стефківська Ю.Л.³

¹⁻³Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна

*e-mail: oksanakravchuk2011@i.ua

ГРУНТОВО-КЛІМАТИЧНІ УМОВИ ЗОНИ ЛІСОСТЕПУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УРОЖАЙНІСТЬ КУКУРУДЗИ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Зона Лісостепу простягається смугою понад 1 тис. км від Карпат до східних кордонів України. Загальна площа її становить понад 20,1 млн. га, або 33,6% території держави. Порівняно м'яка зима, помірно вологе й тепле літо та родючі ґрунти створюють найсприятливіші в Україні умови для одержання високих і сталих урожаїв майже всіх тепло- і вологолюбних культур. У Лісостепу сконцентровано 37,5% площі по-

сіву зернових, 34,2% озимої пшениці, 41% ярого ячменю, 27,4% кукурудзи, 81% цукрових буряків, 35,5% овочевих культур. Тернопільська область розташована в межах лісостепової зони. Ґрунти формуються за умов нестабільного зволоження, за якого підзолистий процес ґрунтоутворення поєднується з дерновим.

Найпоширенішими ґрунтами в області є чорноземи та сірі опідзолени. Природнокліматичні ресурси Тернопільщини є значними за оцінкою ґрунтів, сумою активних температур та опадів. Так, наприклад, активна сонячна радіація є порівняно високою (від 51 до 53 ккал/см² на рік), тривалість теплого і вегетаційного періодів достатня (від 205 до 253 днів), що відповідає вимогам більшості сільськогосподарських культур. Клімат помірноконтинентальний, тривале нежарке літо з достатньою кількістю опадів змінюється порівняно короткою та не дуже суворою зимою. Середня температура січня у Тернопільській області становить – 5.5⁰ С, а середня температура липня + 18.8⁰ С. Суми опадів теплої періоду року змінюються від 442 мм до 371 мм. Характерною рисою термічного режиму взимку є порівняно невеликі зміни температури з місяця в місяць. Найбільше підвищення температури по всій зоні спостерігається в періоди березень-квітень та квітень-травень. Дальше підвищення температури протікає значно повільніше. Часто спостерігаються сухотви.

Характерною ознакою чорноземних ґрунтів, є нагромадження в них великої кількості стійких гумусових сполук. У метровому шарі ґрунту їх міститься 400-600 т/га. Вміст валового азоту в чорноземах становить 0,2-0,5%, P₂O₅ - 0,15-0,30 і K₂O - близько 2,0-2,5%. Глибокий гумусовий горизонт із зернисто-грудкуватою структурою зумовлює сприятливі водно-повітряні властивості чорноземних ґрунтів: добру водопроникність, високу вологоємність і аерацію. Ці ґрунти мають також високу вбирну здатність - 30-40 мг-екв/100 г ґрунту. Чорноземи типові мало- і середньогумусні достатньо насичені кальцієм і магнієм, реакція ґрунтового розчину близька до нейтральної (рН 6,0-6,7), в карбонатних рН 6,8-7,0. Можливість запасів продуктивної вологи весною, в метровому шарі ґрунту в кількості 90-150 мм, становить 90-100%.

Застосування органічних добрив значно підвищує врожайність сільськогосподарських культур на всіх ґрунтах Лісостепу. На чорноземах опідзолених і сірих лісових ґрунтах з підвищеною кислотністю внесення добрив слід поєднувати з вапнуванням, а на солончаках, солонцях і солонцюватих ґрунтах – із гіпсуванням. Важливим завданням сільськогосподарського виробництва є максимальне використання запасів потенційної родючості чорноземних ґрунтів. Основні шляхи його вирішення – раціональні способи обробітку, нагромадження і правильне використання вологи, внесення добрив, поліпшення структури, використання високоврожайних культур. Раціональне викорис-

тання родючості чорноземних ґрунтів потребує активізації мікробіологічних процесів, ефективного обробітку ґрунту в поєднанні із заходами поліпшення водного режиму.

Вологозабезпеченість рослин в основному визначається відношенням кількості вологи, яка є в ґрунті, до тієї кількості, яка потрібна для нормального розвитку рослин. Установлено, що запаси продуктивної вологи незалежно від ґрунтово-кліматичних умов до 5 мм в орному шарі ґрунту під час сівби не дають сходів, при запасах 10 мм сходи з'являються, проте вони починають частково засихати і стають дуже зрідженими. При запасах 11-20 мм умови для появи сходів задовільні, а при запасах понад 20 мм завжди з'являються дружні сходи. Запаси продуктивної вологи в метровому шарі в Тернопільській області під кукурудзою відповідають її нормативним вимогам.

Кукурудза однорічна рослина родини Тонконогових. Одна з найвисокопродуктивніших злакових культур універсального призначення, яку разом з рисом і пшеницею відносять до одного з «трьох найголовніших хлібів людства». В основному її вирощують на зерно і для виробництва кормів.

У світовому рільництві, у тому числі й в Україні, кукурудзу використовують як універсальну культуру - на корм худобі (стебла і качани), для продовольчих і технічних потреб-виробництва круп і борошна, харчового крохмалю та рослинної олії, меду й цукру, ксантанової камеди, декстрину та етилового спирту, амілази, що служить людині при виробництві фото- та кіноплівки синтетичних тканин, з сортів восковидної кукурудзи у промисловості виготовляють пластмаси, синтетичні плівки, целофан, з оболонки кукурудзяного качана виготовляють папір, кошикитощо.

В зерні кукурудзи більш 70% крохмалю, а в пшениці — 64%. Жовта кукурудза — єдиний злак, багатий каротином: до 9 мг в 100 г зерна.

В останні роки вагоме місце у структурі посівних площ як України, так і Тернопільської області займають саме посіви кукурудзи. Так, у 2000 році площі посівів кукурудзи України становили 1364 тис. га, у 2005 році – 1711 тис. га, у 2010 – 2709 тис. га, у 2015 – 4123 тис. га, а у 2016 році посіяно – 4286 тис. га. Зокрема у Тернопільській області під посівами даної культури у 2016 році було зайнято більше 114,4 тис. га на протигаю 55 тис. га у 2005 році. Середня врожайність кукурудзи по Україні також з роками збільшувалася. У 2000 році вона становила 30,1 ц/га, у 2005 році – 43,2 ц/га, у 2010 році – 45,1 ц/га, у 2015 році – 57,1 ц/га, а у 2016 році становила 66,0 ц/га. Валовий збір у 2016 році склав 28 075 тис. тонн. Варто зазначити, що середня врожайність кукурудзи в Тернопільській області становить 73,8 ц/га, а валовий збір становив 16 847 тонн.